

A photograph of a snowy park with bare trees and a bicycle carrying a Christmas tree. The scene is misty and wintry, with a path leading through the trees. A bicycle is parked in the foreground, carrying a large, dark green Christmas tree on its rear rack. The ground is covered in a thin layer of snow, and the trees in the background are bare and covered in snow. The overall mood is quiet and festive.

Nr. 12 | December 2008 |

30ste jaargang

verschijnt niet in augustus

P. 408,654

Een goed gebruik van
symbolen

Tussen Kerstviering
en kerstverhaal

Afgetekantoor : 1050 Brussel 5
Verantw. uitgever en afzendadres :
G. Liagre, Marsveldstraat 5 - 1050 Brussel

Inhoud

Schriftwerk - Woord van de voorzitter

Het licht schijnt in de duisternis	blz. 3
Vrede op aarde	blz. 3

In het vizier : Symbolen

Een goed gebruik van symbolen	blz. 4
Een mens leeft niet van woorden alleen	blz. 6
Zeg het in kleur	blz. 8
Dominee in een jurk	blz. 9
De symbolen van de Kersttijd	blz. 12

In het vizier : Kerst

Tussen Kerstviering en kerstverhaal	blz. 14
-------------------------------------	---------

Synodevergadering

Korte impressie	blz. 16
-----------------	---------

Coördinaties

Vormingswerk zoekt nieuwe wegen	blz. 17
Werkgroep projecten	blz. 18
De sabbat is er voor de mens	blz. 19
Studiefonds : Ik help een kind	blz. 20

Column

Ze was trots op haar kerk	blz. 21
---------------------------	---------

Aankondigingen

Gebedsweek voor de Eenheid	blz. 21
Tentoonstelling Heilig Vuur	blz. 22

Faculteit

Een prijs essaywedstrijd	blz. 22
Discussieavond 60 jaar Israël	blz. 22
Bestuur FPG	blz. 22

Advertentie

Dendermonde zoekt een predikant	blz. 23
---------------------------------	---------

Protestantse Omroep	blz. 24
---------------------	---------

Uit de redactie

De redactie legt u in dit nummer met de rubriek *In het vizier* enkele artikelen voor rond de thematiek van de symboliek in de kerk. Daarvoor namen wij met dank een artikel

over uit de Mosaique, van de hand van André Gounelle over het goede gebruik van symbolen. Hij waarschuwt ervoor dat symbolen steeds weer dreigen een eigen leven te gaan leiden. Dick Wursten probeert de balans in evenwicht te krijgen tussen enerzijds het woord en anderzijds de sfeer in de eredienst. Alle zintuigen moeten daar aandacht krijgen, zo stelt hij. Frank Marivoet geeft uitleg bij het gebruik van liturgische kleuren, met hun specifieke symbolische waarde. Neeltje Reijnders spreekt over de wijze waarop dominees zich de eeuwen door gekleed hebben. Steekt daar ook een symboliek achter? Ernst Veen tenslotte geeft ons inzicht in de symboliek achter de verschillende kerstsymbolen.

Daarnaast fungeert Kerkmozaïek ook dit keer weer als echt nieuwsblad van de VPKB, bijvoorbeeld met het bericht uit de synode van onze medewerker Ruud Foppen. Maar ook verneemt u de naam van de nieuwe voorzitter van de werkgroep Projecten, ontvangt u nieuws uit de Faculteit, van diaconale projecten, van de uitzendingen van de PRO.

Met dit en nog veel meer willen wij u begeleiden naar een nieuw jaar dat naar wij hopen, vol zegen, vreugde en nieuwe kansen zal zijn, voor onze Kerk en onze gemeenten, maar ook voor u, individuele en gewaardeerde lezer!

Namens de redactie,
Judith van Vooren

Het licht schijnt in de duisternis en de duisternis heeft het niet in haar macht gekregen (Joh. 1 : 5)

De duisternis die macht krijgt over het licht? Natuurkundig gezien komt dat wat vreemd over: de duisternis kan het licht helemaal toch niet grijpen? Of toch?

Eerder in het jaar was er een nieuwe deeltjesversneller in gebruik genomen in Zwitserland, maar dat bracht nogal wat commotie met zich mee. Er was angst dat het supersnelle wonder der techniek, dat werd ingezet in de jacht naar het kleinste deeltje, als bijverschijnsel ook zwarte gaten kon doen ontstaan. Zwarte gaten bevinden zich in de ruimte, en zij hebben zo'n grote zwaartekracht dat zij materie kunnen opslokken, en zelfs... licht. Het doet denken aan de tovenaarsleerling uit het bekende sprookje, die krachten oproept die hij niet meer kan bedwingen.

Het is zo'n vaart niet gelopen, en het wonder der techniek bleek in de praktijk vooral zelf heel kwetsbaar te zijn. Toch geeft het te denken. Natuurlijk moeten wij de natuurkunde niet laten buikspreken, zoals we dat met de Bijbel ook niet moeten doen, maar het is treffend dat Johannes' beeld, dat ons vooral aanspreekt op theologisch en existentieel vlak, ook een parallel in de natuurkunde heeft. Alle lichten aan de hemel kunnen worden uitgedoofd: elke ster heeft een dag waarop zij uitdooft. En de mens loopt het gevaar om de wereld duisterder te maken dan ze is, in plaats van lichter.

Een goed moment om naar Johannes terug te keren: natuurlijk had Johannes het over geestelijke duisternis. De Bijbel schetst de wereld als een plek waar de duisternis machtiger is dan het licht. Totdat...

Het klinkt bijna jubelend in vers 5. Er werd in de verzen daarvoor vooral gepraat in de verleden tijd. Het Woord was licht, en het licht was leven, maar dan schakelt Johannes plots over op de tegenwoordige tijd. Het licht *schijnt* in de duisternis. Tegenwoordige tijd, als om te onderstrepen dat het niet alleen iets van vroeger is. Het licht schijnt nog steeds, want de duisternis heeft het niet in haar macht gekregen (het Griekse *ἐν τῇ ὕψει* kun je ook vertalen met grijpen, vastbinden, bezetten).

In deze tijd kijken mensen reikhalzend uit naar een G8, G14 of G20 die het economische tij kan keren. Maar terwijl elk aards licht kan worden uitgedoofd, is er maar één licht dat nooit kan uitdoven: het licht is in de wereld gekomen, en het schijnt nog voor ieder die zich in zijn stralen koestert. Jezus Christus, het Licht van de wereld!

ds. Marcel POOL, predikant te Menen.

Vrede op aarde...

September 1941.

Aan de rand van het Babi Yar ravijn in Oekraïne schieten de Nazi's 33.000 joodse

moeders, vaders, kinderen en ouderen neer. Slechts enkelen overleven. Ze herinneren zich de dodenmars uit de stad. De momenten van eenzaamheid en angst, oog in oog met de Duitse doodsmachine. Babi Yar was het begin van de donkerste bladzijde uit de mensengeschiedenis. Vier maanden later werd beslist om het joodse vraagstuk definitief op te lossen. De internationale opinie zweeg. Enkele weken later volgde de opening van het eerste uitroeiingskamp. Terwijl op 25 december 1941 kerkmensen God baden om vrede op aarde, walt de Duitse doodsmachine ongenadig over zijn volk.

De *Kristallnacht* (1938) werd op 9 en 10 november jongstleden herdacht. De dag daarna – wapenstilstand '14-18 – herlas ik in alle stilte de beangstigende geschiedenis van Babi Yar. Op de voorflap van het gedenkboek de indringende woorden: "Let my people live!" De Vrede heeft de Allerhoogste immers in onze hand gelegd. Er moet aan gewerkt, met waakzaamheid, geduld, gebed, geloof en hoop. Het joodse kind in de kribbe roept ons daartoe op. Het staat immers nog dagelijks aan de rand van het Babi Yar ravijn.

dr. Guy LIAGRE.

Een goed gebruik van symbolen

Wat is een symbool?

Op deze vraag geeft de Duitse filosoof CASSIRER, die een kenner is op dit gebied, het volgende antwoord: er is sprake van een symbool als het *spirituele* wordt *weergegeven* door het *tastbare*. Ieder onderdeel van deze omschrijving vraagt om enige toelichting.

Om te beginnen moeten we bij het *spirituele* niet uitsluitend denken aan religie. Dit woord heeft evenzeer te maken met wat behoort tot de geest (ideeën, intuïtie, overtuiging), tot het gevoel (liefde, haat, vertrouwen, wantrouwen) en tot morele en sociale waarden (vrijheid, rechtvaardigheid, eerlijkheid).

Iets *weergegeven* betekent in een andere vorm gestalte geven (bijvoorbeeld een schilder maakt een schilderij van een landschap of een vaas met bloemen), maar ook present stellen wat afwezig is (over een ambassadeur zegt men, dat hij zijn land representeert omdat hij het in het buitenland vertegenwoordigt.)

Tenslotte kunnen we stellen, dat wat *tastbaar* is, betrekking heeft op onze vijf zintuigen, met andere woorden wat we kunnen aanraken, zien, horen, proeven of voelen. Bij het *tastbare* denken we aan het materiële, het concrete, terwijl bij het *spirituele* er steeds sprake is van het abstracte (om het te vatten moeten we een inspanning doen, waarbij beroep gedaan wordt op de geest).

Positivisme en spiritualisme

Willen de symbolen aldus begrepen worden en functioneren, dan moet aan twee voorwaarden voldaan worden.

In de eerste plaats is het nodig, dat er iets anders bestaat dan het *tastbare*. Als we de werkelijkheid beperken tot hetgeen we kunnen aanraken, zien, opmeten, wegen of tellen, dan zal er sprake zijn van een teken (het gaat in dat geval om een voorwerp, dat een ander vertegenwoordigt, bijvoorbeeld een verkeersteken dat een bocht aankondigt), maar niet van een symbool. Omdat het *spirituele* onvatbaar is, kan er niets uitgebeeld worden. Als we het over symbolen hebben, dan betekent dat, dat de mens niet alleen van brood leeft, maar ook van woorden, gedachten en idealen.

In de tweede plaats moet het *tastbare* in staat zijn om het *spirituele* weer te geven. Met andere woorden, er kan geen sprake zijn van onverenigbaarheid tussen beide domeinen. Verschillende religieuze en filosofische stromingen hebben ernaar gestreefd een wereld te ontdekken van immateriële ideeën en “platonische” gevoelens, die “zuiver” zou zijn, omdat hij bevrijd zou zijn en los zou staan van *tastbare* vormen. Ze beschuldigen de symbolen ervan het *spirituele* te verbergen, te misvormen of te verdraaien in een poging het voor te stellen door hetgeen er vreemd aan is, er tegenstrijdig mee is.

Symbolen zijn zowel *spiritualistisch* als *positivistisch*. Spiritualistisch want het gaat om iets, dat zich niet tot de brute werkelijkheid beperkt. Positivistisch omdat dat iets aansluit bij de werkelijkheid, zich doet kennen door het concrete. Het spreekt vanzelf, dat het tastbare het spirituele nooit in zijn geheel en volkomen kan weergeven, maar het schenkt een gestalte en een bestaan, geeft een vorm en een gezicht, zo niet zou het ongrijpbaar worden en verdwijnen.

“Gij zult u geen gesneden beeld maken”

Moeten we het verbod om beelden te maken van het goddelijke begrijpen als een verbod op religieuze symbolen? Ik denk van niet. Naar mijn mening moeten we het gebod aldus begrijpen: “gij zult u geen gesneden beeld maken ... *gij zult u voor die niet buigen noch hen dienen*”. Het gaat niet om het verbod symbolen te gebruiken, maar hun vergoddelijking wordt afgewezen. Als er geen onderscheid meer wordt gemaakt tussen God en hetgeen hem weergeeft, vervallen we in afgoderij. Het christendom heeft altijd een beroep gedaan op symbolen. Men kan zelfs stellen dat, zoals iedere godsdienst, het christendom uitermate symbolisch is, want het is erop gericht God present te stellen in ons leven, het goddelijke woord in mensentaal te verkondigen, structuur te geven aan het geloofsleven door gebruik te maken van rituelen, gewoonten, leerstellingen die er inhoud aan geven. *Bijgevolg gaat het niet om dromerijen zonder inhoud.*

Maar symbolen dreigen altijd weer te verworden tot afgoden, tot voorwerpen die de plaats van God innemen. De Reformatie had hier in het bijzonder oog voor en reageerde fel tegen de overvloed aan symbolen uit de Middeleeuwen. Zwingli en Calvijn haalden niet alleen schilderijen en beeldhouwwer-

ken uit de kerkgebouwen weg, maar ze weigerden ook er gesneden beelden toe te laten zoals een kruis. Zoals het geloof niet buiten voorstellingen en vormen kan, zo is het eveneens ondenkbaar zonder leegte, stilte, soberheid en zuivering. Spiritualiteit drukt zich uit, leeft en neemt een gestalte aan in symbolen, maar : opgepast voor bijgeloof en afgoderij, die altijd op de loer blijven liggen.

Indien we mogen stellen, dat God zich openbaart in het tastbare, dan is het zo, dat Hij nooit samenvalt met hetgeen Hem openbaart.

Heeft het protestantisme, zoals dit wel wordt beweerd, te veel de nadruk gelegd op de “heilige leegte”? Het is mogelijk. Gezien zijn aard heeft de

mens symbolen nodig om zijn geloof mede te delen en te beleven. Er moet echter met terughoudendheid en overleg een beroep op gedaan worden (ze zijn niet allen geschikt om iets over God te zeggen). Bovenal moet vermeden worden ze te sacraliseren (door er een absolute waarde aan toe te kennen). Ze zijn zowel onontbeerlijk als gevaarlijk. We moeten ze niet afwijzen, maar er evenmin zonder de nodige voorzichtigheid gebruik van maken. God is tegelij-

kertijd de aanwezige, de nabije en de gans andere, boven iedere voorstelling verheven.

André GOUNELLE, prof. Systematische Theologie aan de Theologische Faculteit te Montpellier (vertaling : ds. Martin Beukenhorst)

Een mens leeft niet van woorden alleen

“De dominee heeft mooi gepreekt”

Dat hoorde ik in mijn studietijd eens iemand zeggen na afloop van de kerkdienst. Ik vond dat maar een vreemde zin. Ik begreep niet goed wat deze persoon, een vrouw op leeftijd, bedoelde. Ik vond namelijk dat je van een preek kon zeggen, dat ze goed opgebouwd, actueel of orthodox was (of niet) maar “mooi”, dat past eigenlijk niet. Zou ze bedoeld hebben, zo vroeg ik me af, dat de dominee een mooie stem had, of verzorgde taal gebruikte? Nu, vele jaren later, denk ik dat ik weet wat ze bedoelde en dat dat maar zijdelings te maken had met de preek op zich. Ik vermoed, dat die vrouw met die ene zin (“de dominee heeft mooi gepreekt”) wilde zeggen dat *alles* in de kerkdienst ‘goed zat’ en dat dat veel minder te maken had met het thema of de inhoud van de preek, maar alles met de sfeer van de kerkdienst.

En die sfeer wordt door veel meer dingen bepaald dan de inhoud van de preek. Ja, eigenlijk heeft de indruk die een preek maakt op mensen, maar heel weinig van doen met wat je precies zegt, maar alles met “hoe” je het zegt. 80% van de communicatie, geschiedt non-verbaal. In de kerk is dat niet anders. En eigenlijk weet iedereen dat. Waarom voel je je ergens op je gemak of thuis? Ja, dat heeft toch vooral te maken met de sfeer van een ruimte, met wat de aanwezigen ‘uitstralen’. Woorden kunnen dan helpen (‘op je gemak stellen’), maar alleen secundair.

Atmosfeer

Wat bepaalt eigenlijk de atmosfeer van een ruimte? Verrassend veel stoffelijke dingen: de architectuur, inrichting, meubilair, belichting, muziek, zelfs de geur, dat zijn zo de

dingen die de atmosfeer van een ruimte bepalen. Kerkgebouwen zijn dan ook geen neutrale plaatsen. Ja, ik weet wel, dat het niet het wezenlijkste is, maar het doet er wel toe, en zelfs veel. De kerkruimte heeft invloed op de beleving van God. Van ruimtes, u moet er maar eens op letten, gaat een werking uit, op uw gemoed. U voelt zich thuis of ongemakkelijk, u ontspant of juist niet. Zo ook van de ruimte waar de eredienst plaats vindt. Het is dus misschien tijd om daar ook eens aandacht aan te schenken. Kerken zijn meestal enigszins vreemde ruimtes en ze roepen dus een bepaalde niet-doorsnee werkelijkheidsbeleving op. Je ervaart dat natuurlijk het best in kerkgebouwen die be-

wust zo gebouwd zijn, maar het geldt ook voor meer doorde weekse zalen. En dan is het dus wel van belang, wát voor werkelijkheid die ruimtes oproepen. Ruikt het er muf, is de lucht bedompt, dan is er werk aan de winkel voor kerkenraad en kerkbestuur, zal ik maar zeggen.

Inrichting

Atmosfeer wordt door de architectuur natuurlijk ook vooral bepaald door de inrichting van de ruimte. Het meubilair moet erbij passen, en ook het 'akoestische meubilair' moet accorderen met de ruimte. In een kleine zaal zal dat dus anders moeten zijn dan in een gewelfde ruimte. Het moet 'kloppen'. En nog steeds heb ik het niet over de woorden die er gesproken worden, de inhoud. Ik heb het over onze zintuigen, alle vijf: horen, zien, tasten/voelen, ruiken en proeven. Als die zintuigen niet of negatief aangesproken worden, dan kan de prediker nog zo goed preken, het is dan vaak een roepen tegen de storm in, de tegenwind van de non-verbale communicatie. Ook in de ruimte aanwezige objecten vullen een ruimte met een bepaalde atmosfeer, of laat ik een ander woord gebruiken: een 'gevoelstoon'. Ieder richt toch met zorg z'n eigen huis in, dan toch ook Gods huis. Wat ik in dit artikel nu wil zeggen is dat "symbool" in de kerk en de eredienst prachtig is, maar dat het alleen maar z'n boodschap zal kunnen overbrengen als het is ingebed in een eredienst-bewustzijn, dat er reeds in ruime zin rekening mee houdt, dat God met ons communiceert en wij met God via al onze zintuigen: de mens leeft niet van woorden alleen.

Praathuis

In de protestantse kerk gaat het er in dit opzicht eigenlijk nogal spartaans aan toe. Soms lijkt het wel alsof het uit ideologische gronden verboden is om wat 'sfeer' in de kerk te brengen. Veel protestantse erediensten zijn - ondanks de liturgische beweging - nog steeds een 'preek met omlijsting', zij het dat nu de omlijsting vaak wat ingewikkelder is geworden dan vroeger. Waar gaat de energie in zitten bij de voorbereiding? Nou, in de preek (uitgeschreven tekst), in de formulering van de gebeden (uitgeschreven tekst), in de keuze van de bijpassende liederen (uitgeschreven tekst met noten). En

als er dan al eens dingen gebeuren (hèhè, uiteindelijk), zoals een doop of een avondmaal, dan worden die handelingen vaak ook nog helemaal ingepakt met woorden, of moet ik zeggen: helemaal uitgepakt, ontleed, verklaard en toegelicht, zodat de eigenlijke handeling bijna bijzaak wordt. Een stukje brood, een slokje wijn (och arme, in aparte bekertjes), 3 handjes water (niet teveel dominee, anders schrikt ze misschien, of wordt het parket nat). Om de gemeenschap met God te vieren, moet je ze wel kunnen beleven, en er niet alleen maar hard aan denken. Kortom: de zintuigen moeten aangesproken worden.

Als het basale besef hiervan ontbreekt, dan slaat een plots ingevoerd symbool als een tang op een varken en blijven alle goedbedoelde symboolhandelingen plaatjes bij praatjes, d.w.z. dan zitten we nog steeds in het praathuis en raken we niet uit onze woorden. En dat terwijl God zoveel te zeggen heeft, waar geen woorden voor zijn, maar die wel reëel zijn en beleefbaar.

Ds. Dick WURSTEN

Zeg het in kleur

In de viering van de liturgie hanteert de kerk iets dat met kleur van doen heeft. Soms springt het meteen in het oog, een andere keer moet er meer gezocht worden. Het gebruik van kleuren is zichtbaar op het ambtsgewaad (doorgaans langs de stola) en op de tafel en de ambo (langs de zogenaamde antependia). De kerk doet dit al heel lang. Eén van de laatste die zich in deze rij opstelde, is de kerk van de reformatie. Langs een inhaalbeweging wordt de instap in de viering van de liturgie er kleurrijker.

Rode of witte rozen

Er is een onderscheid bij het aanbieden van rode rozen of witte rozen. Elk hebben ze een eigen betekenis en verwijzen ze naar iets anders. De liturgische kleuren doen hetzelfde.

Alles is begonnen bij de rode kleur, de kleur van het bloed, bij de gedachtenis van de martelaren (bloedgetuigen) in de jonge kerk. Van het symbool *bloed* verschoof het reeds vlug naar gehechtheid, liefde. Daartegenover plaatste men het wit als het smetteloos reine in de kersttijd. De menslievendheid van God was toch verschenen op aarde : God, de Bevrijder midden onder ons. Heel vlug veroverde dit wit de hele paastijd : weerom tijd van bevrijding met de opgestane Heer. Wit werd de kleur voor de Christusfeesten.

Voordien en nadien

Geleidelijk aan ontstond de traditie om naar die “witte tijd” toe te leven, zich daarop voor te bereiden. De

Veertigdagentijd die uitloopt op Pasen en de Advent als voorbereiding op Kerstmis kregen de kleur mee van ingetogenheid, eventueel van inkeer en boete : het paars. Maar het uitkijken naar die feesten was zo sterk, dat men halverwege een bijaccent gaf aan die zondag. Midden de Veertigdagentijd, op zondag Laetare (ik was verheugd, Psalm 122) en in de Advent op zondag Gaudete (verheug u!, Fil. 4:4) mengde men de kleuren paars en wit met als resultaat : rozerood.

De tijd na de feestperiode werd sterk bepaald door het gevoel van : er is weer hoop, er is weer toekomst. Dan kan er niet beter dan voor het groen gekozen worden. Die kleur komt voor in de tijd na Epifanie en na Pinksteren.

Een troef boven op

Af en toe werd gezocht naar het versterken van de kracht die kon uitgaan van de liturgische kleur. Wit is natuurlijk smetteloos wit, maar als goudkleur wordt het toch sterker. Verdienen Kerstdag, Epifanie, Pasen en Trinitatis niet een eigen accent omgezet in kleur ?

Die troef boven op kreeg ook zijn plaats in de symboliek die op de stola's en antependia werd aangebracht. Het groen van de tijd na Epifanie kreeg een zonnetje (licht opgegaan voor de volken) en datzelfde groen na Pinksteren werd versierd met een korenaar (de zomertijd) en tegelijk verwijzend naar de lezing uit Matteüs 13 (de gelijkenis over de zaaier). De rode kleur op Goede Vrijdag wordt anders geaccentueerd dan die op Pinksteren door het aanbrengen van een verscheiden symboliek bovenop de kleur. Ook de witte kleur van Kersttijd en Paastijd laten een verschil in thematiek zien.

Vroeger en nu

Lang geleden waren er nog meer liturgische kleuren zoals bijvoorbeeld zwart (bij een uitvaartdienst) of blauw (bij Mariale gedachtenisvieringen). Op gebied van stola en antependia zijn ze vandaag niet meer terug te vinden. Een nieuwigheid dient zich aan in de kleur grijs bij de uitvaartliturgie, terwijl daarvoor eerder paars, zelfs eventueel wit (bij een kind) in aanmerking komt. Maar de grote overstap moet nog komen : de academisch zwarte toga die wordt ingeruild voor een wit gewaad. Zo was toch de kleur van het gewaad van de boodschappers van de paasboodschap (Mc. 16:5; Mt 28:3)

Frank MARIVOET

voorzitter liturgische werkgroep NL

Dominee in een jurk

In een nummer van Kerkmozaiek dat over symboliek gaat, kan een beschouwing over het liturgisch gewaad niet ontbreken. Want door de eeuwen heen is het kledingstuk veranderd en aangepast aan de behoeften van de tijd en van de predikanten zelf.

Begin van de Reformatie

In de tijd van de Reformatie, de 16^e eeuw, de periode waarin de protestantse kerken ontstonden, gingen ook katholieke geestelijken over naar de nieuwe leer. Geld om zich te kleden als predikant hadden zij niet. Zij vroegen dispensatie en mochten hun koorkleed en lange zwarte rok blijven dragen. De kleding van de dominee werd in de begintijd niet echt als belangrijk gezien. Een eenvoudig burgerpak volstond. *“God schouwt niet de kleding, maar het hart”* was het motto.

Al snel werden regels opgesteld wie preekbevoegdheid kregen. In principe was de bediening van het Woord voorbehouden aan universitair opgeleide theologen.

Dat vereiste toch weer speciaal herkenbare kleding, ondanks het hoge streven van de Reformatie met haar “priesterschap aller gelovigen”. De stadsdominee ging gekleed als de goede burgerij : over een wit linnen hemd een wambuis, korte schouder-

mantel, kuitbroek, lange kousen, lage schoenen met gespen. Opvallend is de witte geplooid Spaanse kraag. Op het hoofd een kalot en hoge taps toelopende hoed. Maar wel in stemmig zwart! De hoge Spaanse kraag was bewerkelijk, moest na wassen weer geplooid en gesteven worden.

De kraag veranderde geleidelijk van groot naar klein : *“Zoo gaat het met de kraag, zoo gaat het met het lijf : Het wordt geboren, groot en sterft tot worm’s gerijf”*.

De stadsdominee

Bij de Reformatie lag de nadruk op de verkondiging van het Woord. De dominee moest vele uren zitten studeren in de bijbel. Hij was bedienaar van het Goddelijke Woord. Bij al dat studeren is een warm kledingstuk nodig: een lang gewaad, de zogenaamde tabbaard, liefst met bontkraag en een kalotje op het hoofd. In de VOC-tijd

Studerende dominee in Japanse rok

(VOC = Verenigde Oost-Indische Compagnie, 17^e eeuw, NR), droegen de predikanten in plaats van de stemmige tabbaard graag de Japanse rok, liefst met fleurige, gestroomlijnde pantoffeltjes.

In het begin van de 17^e eeuw was de haardracht kort, terwijl soms de baarden erg lang waren, later schreef de mode een kort sikje of een glad geschorren kin voor.

“Hadden jonkers in vroeger dagen den baard laten groeien en het hoofdhaar kort gedragen, thans schoeren zij in navolging van de Franse adel den baard kaal en droegen het haar lang en golvende over de schouders, kamden en friseerden het met gloeiende ijzers of hete tabakspijpen”.

Door deze ontwikkeling moest de brede kraag veranderen, omdat het haar erover heen hing. Er ontstond een brede platte kraag, wel nog over de schou-

der, soms versierd met kleine kwastjes : de zogenaamde “akertjes”.

Op kerkelijke vergaderingen werd door rechtzinnigen geklaagd over de lange haardracht van sommige studenten en predikanten, de begeerlijkheid der jonkheid navolgende, besteedden zij er meer dan vrouwelijke zorg aan : *“droegen hairtrossen en hairbossen van geleend, gekocht of eigen hair.”*

Voor-en tegenstanders dreigden elkaar met ban en afzetting. Onder de bevolking dreigde zelfs oproer. Men sprak van de *“hairige oorlog”*. Tenslotte werd de dracht van lang haar verboden voor predikanten bij synodaal besluit : verbod op *“Pompeuze kleding, fladderende lokken, ijdeltuiterijen en verwijfde dragen”*. Met Jacobus Revius gezegd : *“Men twistte en schreef, maar intussen groeide het haar”*.

Pruikentijd

Ook de tijd ging verder. In de 18^e eeuw, de Pruikentijd, kwamen er weer veranderingen in de domineesdracht. De kraag moest in de Pruikentijd weer worden aangepast evenals de hoed. Een gedeelte van de platte kraag op rug en schouders verdwijnt, de voorkant wordt langer, smaller en daarmee is de bef is geboren. Het kostuum wordt weelderiger. De hoed van de Pruikentijd-dominee is een driekanten steek. Door rechtzinnige predikanten werd de pruikendracht aanvankelijk afgewezen, bestempeld als *“de dracht van lichtekooien en onbeschaamde hoeren”* !

Bataafse tijd 1795-1806

Vrijheid, gelijkheid en broederschap. De Nationale Vergadering beslist, in het kader van de scheiding tussen Kerk en Staat, dat de dominee niet meer herkenbaar over straat mocht : mantel, bef, kuitbroek en steek werden verboden. Maar dit hield maar korte tijd stand. De predikanten bleven tot ver in de 19^e eeuw deze dracht trouw. Het gold juist als teken van rechtzinnigheid, inclusief de pruik die men eerder zo verafschuwde. De pantalon had al overal zijn intrede gedaan, maar de dominee liep nog in zijn kuitbroek. Het kostuum verouderde en stolde op die manier tot een soort ambtsgewaad.

Toen na de Napoleontische tijd (begin 19^e eeuw) de rooms-katholieke kerk haar erkenning kreeg in Nederland, op basis van de vrijheid van godsdienst, verankerd in de grondwet van 1848, vreesde men

in die dagen voor spanningen tussen de rooms-katholieke en protestantse bevolkingsgroepen. Dit leidde in 1853 tot de Wet op de Kerkgenootschappen. Er werd een verbod afgekondigd op het dragen van liturgische kleding buiten het kerkgebouw. Wat was eigenlijk de ambtskleding van de predikant ? De minister moest er aan te pas komen en bepaalde dat mantel en bef wel mochten, maar de driekantige steek niet. De dominee gaat voortaan als deftig burger over straat.

Afscheiding (1834)

De afgescheiden dominee, bleef gehuld in mantel en bef en driekanten steek. Natuurlijk met kuitbroek, platte schoenen met gespen. De mantel is vierkant met stoffen knopen. Het oude ambtsgewaad werd in die kringen gekoesterd, want dit was gevoelsmatig verbonden met de oude gereformeerde leer uit vroeger eeuwen.

Afgescheiden predikant

Na Afscheiding (1834) en Doleantie (1886)

De gereformeerde Kerken verenigen zich in 1892 onder leiding van Abraham Kuiper, de voorman van de eenvoudige gelovigen: *“De kleine luyden”*. Hij wees de toga af. Die zou te veel afstand scheppen. Er mocht geen onderscheid bestaan tussen de verschillende ambten van dominee, ouderling of diaken. Geaccepteerd waren een jacquetjas of zwart colbert met vest, grijze streepjesbroek of zwarte pantalon.

Toen een Nederlandse Hervormde predikant (deze predikanten gingen in deze periode toga's dragen) zijn Gereformeerde collega erop aansprak, dat hij zo weinig herkenbaar was als predikant op de kansel, antwoordde de laatste : *“Dat is het verschil: in de Nederlandse Hervormde Kerk is er leervrijheid, in de Gereformeerde Kerken kleervrijheid.”*

Introductie van de toga in de Nederlandse Hervormde Kerk (1854)

Eindelijk wordt in 1854 de toga in de NH kerk geïntroduceerd. In overeenstemming met de status van de dominee : een academicus in redenaarsmantel met bef en baret. Toch ging de invoering van de toga niet zonder slag of stoot. Toen in Middelburg een predikant voor het eerst de kansel besteeg in toga, veranderde de kerkdienst in een chaos en verliet menig een uit protest de kerk!

Hoe ging het eigenlijk met de gereformeerde kerken, die in de 19e eeuw waren ontstaan ?

Liturgische kleding 20^e eeuw

Met de Reformatie kwam de nadruk te liggen op het Woord. De preek werd het voornaamste onderdeel van de kerkdienst. Het gevolg was dat de kerkgangers hoorders werden. Vanaf de 70-er jaren van de 20e eeuw, kwam er echter ook meer aandacht voor het vierend karakter van de eredienst met de erbij behorende symboliek. De liturgische gewaden, zoals bekend van de rooms-katholieke kerk, worden min of meer in ere hersteld met stola's in de kleuren van het kerkelijk jaar. Predikanten dragen niet langer (alleen) de zwarte, afstandscheppende redenaarsmantel van de geleerde.

Mevr. ds. Neeltje REIJNDERS, predikant Brussel-Tervuren

Foto's van de heren Wilbrenninck en Van Mulligen, Kerkkriebels Protestantse kerk Brussel.

Met dank aan Carla Zuidema en haar "toga-team" voor de informatie.

Geen Kerstkantate

Niet alleen in het holst
van de nacht van het jaar,
iedere dag van het jaar
heeft het licht het koud.

Het vraagt om geen engelenstemmen,
het hongert naar
een beetje gerechtigheid
aan deze kant van de tijd.

En dromen doet het ook niet van
eeuwig hemelse zomers
in en om het vaderhuis,
het hunkert naar

aardse dagen ooit
zonder marteling en moord,
het licht dat van puur licht
kind is en woord.

Hans Andreus (1926-1977)

De symbolen van de Kersttijd

Toen ik nog jong was en ongedocumenteerd stond ik er versteld van. Ja, dat kerstbomen, kerstballen en kaarslicht niet in het geboorteverhaal van Jezus Christus voorkomen, dat wist ik wel. Maar dat ook de stal in dat verhaal ontbreekt en dat de os en de ezel er niet rond de kribbe staan, dat verbaasde me zeer. Hoe dikwijls had ik immers in kerstpreken de os horen loeien, de ezel horen balken en de staldeur horen knarsen.

Voederbak

Jarenlang dacht ik dat Maria en Jozef naar een veestal gedirigeerd waren, waar het Kind Jezus na zijn geboorte in een kribbe gelegd werd omdat zij niet welkom waren in de herberg. Nu, dat laatste klopt redelijk, al worden de begrippen herberg en kribbe in de Nieuwe Bijbelvertaling wat directer vertaald met 'nachtverblijf' en 'voederbak'. Maar de rest is aankleding en toegevoegde franje van buitenaf. Wat niet persé zeggen wil: vervalsing. Noem het "visuele exegese" van het verhaal. Uitleg en zingeving in beeld en voorstelling. De vraag is dan meteen: waar komt die stal vandaan en hoe zijn die os en ezel het kerstverhaal binnen-gewandeld? En vanwaar die kerstboom en andere kerst-attributen en -versierselen?

Franciscus van Assisi

De stal van Bethlehem is een creatie van Franciscus van Assisi. Wellicht kwam hij op het idee vanwege de voederbak die Lucas vermeld. Waar anders hoort een voederbak thuis dan in een stal? Hoe dan ook, in het jaar 1223 kreeg Franciscus van Paus Honorius III (1216-1227) de toestemming om het kersttafereel uit te beelden met levende personen. In het bos bij Greccio (Italië) bouwde hij daartoe een stalletje. Op Kerstavond werd voor dat stalletje de mis opgedragen, waarbij het idee was dat het Kind Jezus zelf onder de gedaante van brood en wijn aanwezig zou zijn. De rest deed de legende: "Toen Franciscus het evangelie zong en gekomen was bij de woorden 'en legde hem neder in de kribbe', knielde hij neer om het geheim der menswording te overwegen en zie in zijn armen kwam een kindje, omstraald van schitterend licht." Het zijn dan ook de Franciscanen die de volksdevotie rondom het stalletje van Bethlehem wijd hebben verspreid.

Jesaja

Zoals gezegd komen ook de os en de ezel niet in Lucas' geboorteverhaal van Jezus voor. Wat intussen niet wil zeggen dat deze dieren in de Bijbel ontbreken. Zo bestaat er het vermoeden dat ze vanuit het boek Jesaja in de kerststal terechtgekomen zijn en wel vanwege Jes.1:3 waar geschreven staat: "Een os kent zijn eigenaar, een ezel de voederbak van zijn meester, maar Israël mist elk inzicht, mijn volk leeft in onwetendheid."

Grot

Een andere inkleuring van het kerstverhaal laat de geboorte van Jezus plaatsvinden in een grot. Dit gegeven gaat terug op Justinus de Martelaar (± 150 na Christus) die schreef: "Omdat er voor Jozef niets te vinden was om de nacht door te brengen, ging hij maar zolang een grot binnen dichtbij Bethlehem". Justinus baseert zich daarbij eveneens op het boek Jesaja wiens tekst "Die zal hoog hierboven wonen, veilig in de onneembare rotsburcht" (Jes.33:16) hij op Jezus toepast. Het verschil tussen grot en stal is overigens minder groot wanneer men beseft dat in het Nabije Oosten grotten soms ook als stal gebruikt werden.

Kerstboom

Over de oorsprong van de altijd groene (symbool van nieuw leven) kerstboom doen vele verhalen de ronde. Met zekerheid is alleen te zeggen dat de boom tegen het einde van de 16e eeuw vooral in noordelijke landen in gebruik was, en zich van daaruit slechts langzaam verspreidde. Van het gebruik ervan wordt het eerst melding gemaakt in 1521. Volgens overleveringen zou Maarten Luther (1483-1546) één der eersten zijn geweest die, speciaal voor kinderen, een kerstboom plaatste. Zeker is dit niet. Wel zeker is dat hij de boom tot kerstsymbool ver-

klaarde. Deze herinnerde hem immers aan de levensboom uit het paradijs. De boom stond aanvankelijk alleen in de kerken, maar aan het einde van de 19e eeuw werd hij ook in de huiskamers neergezet. Hoe ver de boomtraditie teruggaat, is echter niet bekend. Reeds de Germanen (dus reeds voor de tijd van de kerstening) hadden rond de tijd van de winterzonnewende (eind december) een altijd groene boom in huis of op het erf. Maar juist vanwege die heidense wortels heeft de kerk de kerstboom (pas sinds 1982 staat er op het St. Pietersplein te Rome een levensgroot exemplaar) lange tijd geweerd.

Lichtjes, ballen en piek

Bovenin de boom wordt traditioneel een piek (of soms ook een ster) geplaatst, die verwijst naar de ster van Betlehem uit het verhaal van de Wijzen uit het Oosten bij Mattheüs (Mt.2:2). Ook de lichtjes in de boom en de (glimmende) ballen zijn o.a. vermoedelijk een verwijzing naar de sterren, al zag Luther dat anders. Hij beschouwde de kerstballen als een symbool van de vruchten van de paradijselijke levensboom. Een oudere verklaring voor de kaarsen en de kerstboomverlichting gaat rechtstreeks terug op het (heidens-Romeinse) ritueel, waarin de jaarlijkse verlichting van het binnenhuis in de donkere tijd na de winterzonnewende een terugkerend feestelijk gebeuren was. Licht en vuur speelden bovendien vanouds een belangrijke rol

om het kwaad en de vreemde en vijandige buitenwereld op een afstand te houden. (Daarop gaat ook onze gewoonte terug om met vuurwerk het nieuwe jaar in te luiden.)

Wijzen uit het Oosten

In het evangelie naar Mattheüs is sprake van wijzen of magiërs

die (geleid door de ster uit het Oosten) het pasgeboren koningskind Jezus geschenken komen brengen. Dat echter ook de term (drie) koningen gangbaar is geworden komt meer dan waarschijnlijk door het tekstgedeelte uit Jesaja waar te lezen is: "Volken laten zich leiden door jouw licht, koningen door de glans van je schijnsel." (Jes.60: 3). Het aantal wijzen wordt door Mattheüs niet genoemd. Het getal drie is mogelijk tevoorschijn gekomen vanwege de drie geschenken die de wijzen volgens Mattheüs meebrengen: goud, wierook en mirre (Mt.2:11). Wie de wijzen zijn, vertelt Mattheüs niet. De kerkelijke traditie beeldt hen uit als de vertegenwoordigers van de drie bekende werelddelen: Azië, Afrika en Europa. Vandaar dat de drie wijzen niet zelden worden afgebeeld als zwart, kleurling en wit.

Adventskrans

De ronde adventskrans gaat o.a. terug op het Joelfeest, het midwinterfeest van de Germanen, waarbij brood gebakken werd in de vorm van een wiel (= Joel) dat verwees naar het 'zonnerad' en waarbij de Germanen de terugkeer van de zon (winterzonnewende) vierden.

De basis-adventskrans in de christelijke kerk is een groene krans met vier rode kaarsen (en soms een rood lint). Zowel rood als groen (de steeds terugkerende kleuren in de kersttijd) zijn de kleuren van het leven. De kleur rood verwijst naar bloed, warmte, hartstocht en liefde. De kleur groen naar vruchtbaarheid en het nieuwe leven (zoals in de lente). Elke adventszondag wordt er één kaars meer aangestoken. Het symboliseert de toename van het licht, het overwinnen van de duisternis, het groeien van de hoop en de verwachting naar de komst (= advent) van Christus, het Licht der wereld. Op de kerstdag zelf kan daaraan een kerstkaars worden toegevoegd: een witte (grote) kaars die men midden in de krans plaatst. Wit als het symbool voor de zuiverheid van de Messias en de puurheid van een kind.

ds. Ernst VEEN, predikant te Leuven

Tussen kerstviering en kerstverhaal

Het schijnt dat vooral priesters en dominees er in hun kersthomilieën en -preken traditioneel over mopperen: over de zich ieder jaar meer en meer ontketenende kerstcommercie. Maar achter al die commerciële kerstbedrijvigheid ziet en voelt men, naast het streven naar winstbejag en hoge verkoopcijfers, ook de enorme menselijke hang naar gezelligheid en romantiek, naar menselijke warmte en sfeer, naar veiligheid en geborgenheid. En wat is daar mis mee? Hoogstens is er iets mis met de manier waarop de moderne koopkrachtige mens, die gezelligheid, geborgenheid en romantiek zoekt in de consumptie, in het grote hebben en houden. Maar op zichzelf is die hang naar romantiek en gezelligheid natuurlijk niet laakbaar. Dat neemt intussen niet weg dat het oorspronkelijke kerstverhaal, zoals de evangelist Lucas (Luc.2, 1-20) ons dit vertelt, met die gezelligheidsromantiek niets van doen heeft.

Tussen voederbak en kruis

Want dat kerstverhaal zelf is allesbehalve gezellig en romantisch. Het is ongemeen hard en ruw. Kort gezegd: aan het begin staat een koude en weinig comfortabele voederbak en aan het eind van dat verhaal staat een wreed en pijnlijk kruis. Dus om het verhaal zelf niet uit het oog te verliezen is het wel zaak om onderscheid te maken tussen kerstviering en kerstverhaal.

Romeinse keizerrijk

Het levensverhaal van de Messias dat begint in de voederbak en eindigt bij het kruis, speelt zich uitdrukkelijk af tegen de achtergrond van de harde tirannieke wereld van het Romeinse keizerrijk. Dat wordt al meteen duidelijk aan Lucas' openingszin van het geboorteverhaal van Jezus: *"In die tijd kondigde keizer Augustus een decreet af dat alle inwoners van het rijk zich moesten laten inschrijven"*. Dat Lucas Jezus' geboorteverhaal zo vertelt, is niet voor niets, want zo maakt hij duidelijk: de Messias is gekomen, om onze keizer Augustus-achtige wereld van het recht van de sterkste, van dictatuur en onderdrukking, aan te klagen en op te heffen.

Oude Testament

Een dergelijke achtergrond van wereldse hardheid, van armoede, dictatuur en machts-misbruik, tegen de achtergrond van de komst van de Messias, is overigens geen nieuw-testamentische exclusiviteit, maar vinden we ook bij de oudtestamentische profeten, zoals bijvoorbeeld bij Jesaja. Ook zijn hoofdstuk over de geboorte van de Vredenvorst, is ingebed in een ruwe context van oorlogspolitiek en tirannie. En ook bij hem is dat niet voor niets, want ook bij Jesaja geldt dat de belijdenis van de komst van de Vredenvorst nauw gepaard gaat met kritiek op de machtswellustigen, die het in deze wereld voor het zeggen hebben. De machten die het met

de mensenrechten niet zo nauw nemen: regeringen die oorlog voeren zonder zich te bekommeren om de slachtoffers, bestuurders die pacten sluiten met superstaten die slechts uit zijn op overheersing en absolute macht. Zo lezen we daar bij Jesaja: *“Het volk dat in duisternis ronddoolt, ziet een schitterend licht (...) Want iedere laars die dreunend stampte en elke mantel waar bloed aan kleeft, ze worden verbrand, een prooi van het vuur. Want een Kind is ons geboren, een Zoon is ons gegeven. De heerschappij rust op zijn schouders.”* (Jes. 9, 1-6). Die blijde aankondiging van “een Kind ons geboren” houdt dus ook in: de ontmaskering van hen die zich “groot” maken ten koste van geringen. Van hen die het niet te doen is om de mens, maar om de macht.

Een andere geschiedenis

Aldus plaatsen zowel Jesaja als Lucas tegenover de geschiedenis van het recht van de sterkste een andere geschiedenis. Een geschiedenis van het recht van de minste en de meest kwetsbare. Een geschiedenis van een Kind met een Hoofdletter. Een Vredenvorst, een Messias, een wereldverlosser als een kind. Dat is veelzeggend. Een pasgeboren kind kan niet aanvallen. Het kan niet dreigen, niet doden. Een kind onthult ons wat de gewelddadige gang van de wereld ons doet vergeten. Dat mensen niet geschapen zijn om te vechten en te overheersen. Dat wij niet bedoeld zijn om te haten en te doden. Soms lijkt het wel alsof de hele wereld het ons aanpraat: het recht van de sterkste. Dat agressie goed is, dat je altijd op je hoede moet zijn, klaar voor de tegenaanval. Maar een kind laat ons zien dat het in den beginne niet zo was. Een pasgeboren kind is het vleesgeworden gebod dat zegt: Gij zult niet doden. Het kind verlost ons van het idee dat wij gepantserd en bewapend moeten zijn. Het zegt ons dat wij geen vechtersbazen zijn, geen doders uit eigenbelang, geen onderdrukkers of dictators.

Tegenstelling

Hoe sprekend is, in Lucas' geboorteverhaal van de Messias, de tegenstelling tussen de grote en gewelddadige Romeinse keizer Augustus op z'n keizerlijke troon aan de ene kant en aan de andere kant: het pasgeboren en dus o zo kwetsbare kind in z'n voederbak. Maar niet die prominente keizer Au-

gustus krijgt in dat verhaal de hoofdrol, doch het ontwapenende en kwetsbare kind Jezus in de kribbe.

Augustussen of Herodessen

En zo staat dat geboorteverhaal van de Messias uit Betlehem op één lijn met die kleine Jesajaanse Vredenvorst, met dat Kind-ons-geboren dat niet duldt dat laarzen dreunend stampen, of, om het moderner te zeggen, dat niet duldt dat mensen worden verpletterd door oorlog en geweld. Door onderdrukkers of tirannie. Door de Augustussen of Herodessen van deze wereld. Door groten en machtigen die het met onmachtigen en kleinen niet zo nauw nemen.

Licht in de duisternis

Daarom was het decor van dit kind van begin af aan ook niet de warme beschuttende herberg, maar de harde en duistere wereld daarbuiten. Om ons temidden van die duisternis een schitterend licht te doen zien: God die omziet naar de mens en die ons zal uitleiden uit de onherbergzame duisternis van de wereld, naar een nieuwe herbergzame aarde van ware menselijkheid en schitterend licht.

ds. Ernst VEEN, predikant te Leuven.

Het synodebureau
is gesloten van
25 december 2008
tot en met
4 januari 2009.

De medewerkers wensen u alvast
gezegende Adventsdagen en een prettige
Kerst.

Synodevergadering

Op 22 en 23 november vergaderde de synode te Vaalbeek. We zullen daar in de toekomst ongetwijfeld meer over horen en lezen, maar in deze Kerkmozaïek is nog net tijd en plaats voor een korte impressie.

Groei mogelijk?

Het bericht voor de gemeenten aan het einde van de synode spreekt over “een bewogen synode, kerk in beweging”. Die beweging betreft onder meer de identiteit van onze kerk. Wat is de verhouding ten opzicht van de Federale Synode en onze evangelische partner? Een aantal jaren geleden is via de ARPEE de (protestants-evangelische) administratieve samenwerking geregeld. Maar de ontwikkelingen schrijden voort. Hoe kunnen we missionair kerk zijn? Welke meerwaarde heeft het protestants getuigenis? Is er behalve teruggang ook geloof aanwezig in groei? Is zelfs kerkplanting mogelijk? Besloten werd deze vragen met elkaar te bespreken op een bijzondere studiedag.

Vitaal hulpbetoon

De coördinatie Kerk en Wereld gaf een dynamisch verslag van haar werkzaamheden. Het betreft onder meer jumelages (relaties van districten met gemeenten in het buitenland) en de partnerschappen met de Verenigende Kerk in Zuidelijk Afrika en de Presbyteriaanse Kerk in Rwanda. Ook onze kleine VPKB blijkt een rol te kunnen spelen in het aanhoudende verzoeningsproces na de genocide in Rwanda. “Ik help een kind” helpt kinderen die na de genocide in een onderwijsvacuüm terecht dreigen te komen. In 1997 werden er 70 jongeren gesteund; dit jaar zijn het er meer dan 300. Protestantse Solidariteit deed verslag van de verschillende projecten in de strijd tegen AIDS, tuberculose en lepra in Afrika. De overheid gaf PS opnieuw de status als ontwikkelings-NGO. De synode moedigde de Coördinatie aan om het werk op dezelfde wijze voort te zetten en besloot een werkgroep “Kerk en Politiek” in het leven te roepen.

Synodegasten

Verschillende buitenlandse gasten spraken de vergadering toe en brachten de hartelijke groeten over van hun kerk. Ook de vertegenwoordiger van de Rooms-katholieke kerk en de afgevaardigden van het Leger des Heils ontvingen een hartelijk applaus. De nieuwe secretaris-generaal van de Protestantse

Kerk in Nederland, ds. Arjan Plaisier (opvolger van zijn naamgenoot Bas Plaisier) zei dat de kerkelijke terugloop in zijn land natuurlijk een bron van zorg is, maar tegelijkertijd een enorme uitdaging. Hij getuigde van een onwrikbaar bijbels geloof in de toekomst en zag mogelijkheden voor het gezamenlijke nadenken over de toekomst van onze kerken.

Het ambt als gave en opgave

Veel tijd en aandacht ging er naar het verslag van de coördinatie Ambten. Drie jaar lang hebben de mensen van deze coördinatie gewerkt aan een nieuw document in uitstekende samenwerking met de twee commissies predikambt. Het studie-document “Ambten: tussen gave en opgave” werd uitvoerig toegelicht, besproken en zonder al te veel wijzigingen door de synode aanvaard als richtinggevend voor de toekomst. Door onder meer de verschillende visies en praktijken tussen de Frans- en Nederlandstalige secties van de commissie voor het Predikambt en de nieuwe universitaire “BaMa”-structuur (Bachelor-Master) bleek het nodig opnieuw na te denken en met elkaar te spreken over het predikantschap in de VPKB. “Een nieuwe tijd vraagt ook een nieuw nadenken over de kerk en het predikambt”, zo bracht de coördinatie naar voren. Algemeen was het gevoel dat bijvoorbeeld het huidige vicariaat te lang duurt. Niet alleen wordt de benaming vicariaat nu ingeruild voor de nieuwe formulering “proponentschap”, maar zal de stageperiode een jaar gaan duren, met een maximale verlenging van een jaar indien dat nodig blijkt. Tevens werd een “profiel van predikant” aanvaard, waarin onder meer de geschiktheid van de kandidaat aan de orde wordt gesteld.

Ik zei al: slechts een indruk. Intussen was het fors gaan sneeuwen. Een prachtig gezicht, waar menig synodelid op weg naar huis uren van heeft mogen genieten, staande in de file. Leden van de synode: dank voor uw trouw en inzet!

Ruud FOPPEN, mediaconsulent

Vormingswerk zoekt nieuwe wegen – afscheid van Eefje van der Linden

Sinds jaar en dag heeft het volwassenenvormingswerk een belangrijke plek in onze kerk. Professionele krachten en vrijwilligers ondersteunen, coördineren, initiëren en stimuleren vormingsactiviteiten in de gemeenten. Het is belangrijk dat wij als gelovigen blijven leren over de bijbelse boodschap en over de wereld om ons heen.

Vzw Motief

De organisatie van het vormingswerk is in de loop der jaren nogal eens veranderd: vanwege veranderende behoeften van de gemeenten, maar ook om voor overheidssubsidie in aanmerking te blijven komen. In januari 2006 betekende dit, dat er - onder een nieuw decreet - een samenwerkingsverband ontstond tussen twee partners, die elkaar al langer kenden. Het Volwassenenvormingswerk en de Werkplaats voor Theologie en Maatschappij vormden samen de vzw Motief. Het vanzelfsprekende aanspreekpunt voor het volwassenenvormingswerk was sinds 2003 Eefje van der Linden en zij bleef dat tot september 2008. Toen zij vorig jaar halftijds ging werken kwam Hanna Mampuys er als collega bij.

Reorganisatie

Het werken met twee partners in één organisatie was niet zonder problemen en in het voorjaar van dit jaar bleek een nieuwe verandering onontkoombaar. Het volwassenenvormingswerk kon niet voldoen aan de voorwaarde van het nieuwe decreet om per jaar 500 vormingsuren te realiseren naast een pak overheadtaken. Sinds 1 september hebben beide partners in Motief een deel van hun werkzaamheden overgedragen aan vzw Motief. Voor het volwassenenvormingswerk zijn dat de vormingsactiviteiten op het snijvlak van geloof en samenleving ten behoeve van een breed publiek: kerkleden en niet-kerkleden. Motief gaat nu als een onverdeelde vormingsinstelling onder één bestuur verder.

Een ingrijpend gevolg was het ontslag van de twee halftijdse medewerkers Hanna Mampuys en Eefje van der Linden. Zij werken sinds 1 september 2008 niet meer voor het Volwassenenvormingswerk noch voor Motief. Alle gemeenten zijn over deze veranderingen in juni geïnformeerd.

Ondanks het feit dat Motief nu als één onverdeelde vormingsinstelling verder gaat, hebben beide partners de intentie uitgesproken dat zij de werking van Motief zullen blijven ondersteunen. In bestuur en werkgroepen zullen vrijwilligers uit de VPKB zich voor de vorming over kerkgrenzen heen blijven inzetten. Gemeenten en predikanten kunnen voor ondersteuning en organisatie van een specifieke vorming een beroep blijven doen op Motief. Graag zelfs!

Toekomst volwassenenvormingswerk

Nu het volwassenenvormingswerk geen professionele vrijgestelde kracht meer heeft zoekt het bestuur van de vzw Volwassenenvormingswerk naar nieuwe wegen.

Zij denkt, dat er naast de vormingsactiviteiten van Motief ook behoefte bestaat aan een eigen vormingsdienst, die meer gericht is op pastorale vorming en gemeenteopbouw. Het bestuur onderzoekt de haalbaarheid van het behouden en uitbouwen van het vormingswerk binnen de kerk. Bijvoorbeeld activiteiten die een sterk binnenkerkelijk of een pastoraal karakter hebben. Eind oktober is er een vragenlijst aan alle predikanten gestuurd om de wensen en behoeften te peilen omtrent het vormingswerk in de kerk. Afhankelijk van de reacties zal het bestuur verschillende mogelijkheden onderzoeken.

Afscheid van Eefje van der Linden

Van 2003 tot 2008 was Eefje van der Linden een bepalend gezicht van het volwassenenvormingswerk. Vanaf haar start bij VVW zorgde zij voor een behoorlijke dynamiek in het vormingswerk van onze kerk. Predikanten en gemeenten konden niet om haar en dus niet om het vormingswerk heen. Eefje bracht rechtstreeks of op districtsvergaderingen het vormingswerk onder de aandacht van gemeenten of gaf geduldig uitleg achter stands met vormingsmateriaal, folders en boeken.

Ook was zij intensief betrokken bij veel activiteiten voor de kerk als geheel, bijvoorbeeld bij de diaconale dag, bij de jaarlijkse theologische conferentie en bij inhoudelijke synodedagen (o.a. over de verklaring van Accra). Zij begeleidde groepen, zorgde voor informatie-materiaal en maakte folders. Kortom zij was jarenlang een “vliegende keep” voor het vormingswerk! Met de start van vzw Motief veranderde haar takenpakket ingrijpend. Eef van der Linden heeft doorheen de jaren grote inzet getoond voor het vormingswerk dat over de grenzen van de kerk heen gaat.

Nu Eefje na de reorganisatie van Motief niet meer professioneel betrokken is bij het vormingswerk van onze kerk, wil het bestuur haar ook langs deze weg bedanken voor de inzet en het enthousiasme waarmee zij haar steen heeft bijgedragen aan de kerk en het vormingswerk in het bijzonder.

Gertjan BIKKER, voorzitter vzw VVW

Voor vragen omtrent het volwassenenvormingswerk: Koen D'haen 02 251 99 74
e-mail: koendhaen@skynet.be

Voor vragen of suggesties omtrent samenwerking m.b.t. vormingsaanbod tussen VPKB-gemeenten en Motief: Rosalie Heens, educatief medewerkster, tel. 03-216 94 83, e-mail: motief.vzw_rosalie@gmx.net

Werkgroep Projecten

Op 17 november heeft dhr. Simon DABLEMONT als voorzitter zijn intrede gedaan in de werkgroep. Hij volgt daarmee dhr. Jean Lenders op na een tussenperiode waarin dhr. Pierre Delavignette en dhr. Wim ten Kate samen hebben gefungeerd als ad interim voorzitter. Met zijn nieuwe voorzitter gaat de werkgroep vol vertrouwen de toekomst tegemoet.

Naast de penningmeester, dhr. E. Vercruysse en zijn rechterhand dhr. Y. Brohez zetelen in de werkgroep mevr. C. Molatte, dhr. M. Malherbe, dhr. P. Delavignette en dhr. W. ten Kate.

Projectaanvragen dienen bij de voorzitter, op het bureau, binnen te zijn tegen de volgende data:

Projecten met betrekking tot gebouwen:

GAW - 5 februari

EKIR - 15 augustus

Sociale projecten: Kerk in Actie (NL) - 1 mei.

Dhr. Dablemont is bereid om, op verzoek, kennis te komen maken op districtsvergaderingen.

Hij is bereikbaar op volgend e-mail-adres: simdable@compaqnet.be

Jezus en de rabbijnen (14)

‘De sabbat is er voor de mens’

Twistgesprekken over de sabbat hebben een belangrijke plaats in de evangeliën. Jezus wordt voorgesteld als iemand die de genezing van een mens belangrijker vindt dan de sabbatswetten. Christelijke exegeten hebben dat vanouds uitgelegd als bewijs dat hij zich boven de joodse wet stelde. Tegenwoordig worden daar steeds vaker vragen bij gesteld. Wanneer Jezus niet gekomen is om de wet te ontbinden maar te vervullen, hoe stond hij dan tegenover de sabbat? Een rondgang onder zijn tijdgenoten levert belangwekkende informatie op.

Discussie over de sabbat

Er waren in Jezus' tijd uiteenlopende opvattingen van de sabbat en daar was veel discussie over. Vrome lieden zoals die van de sekte bij de Dode Zee stelden de heiligheid van de sabbat boven alles. De sabbat was belangrijker dan de joodse feesten, vonden zij, en daarom mocht er op de sabbat geen enkel 'werk' worden gedaan omwille van een feest, zoals het zwaaien met palmtakken of het brengen van offers op het Loofhuttenfeest. Ook het helpen van een mens in nood of levensgevaar mocht niet ten koste gaan van de sabbatswetten. De Sadduceeën, over wier opvattingen we verder weinig weten, hadden een vergelijkbare opvatting.

De Farizeeën zagen er geen bezwaar in om met takken te zwaaien of offers te brengen, wanneer Loofhutten op een sabbat viel. En dat de redding van een mensenleven boven de sabbatswetten gaat, stond voor hen vast, al hadden zij moeite, dat tegenover de Sadduceeën uit de Schrift te bewijzen. De Farizeeën waren echter wel verdeeld over de details. Mag je op vrijdagmiddag een kook- of

weekproces in gang zetten, zodat het op of na de sabbat klaar is? De school van Sjammai vond van niet; die van Hillel wel. De school van Sjammai redeneerde meer letterlijk: je veroorzaakt 'werk' op de sabbat; de school van Hillel dacht humaan en rationeel: het werk gebeurt vanzelf op de sabbat, jij doet het niet.

Een geestelijk erfgenaam van de school van Hillel, die nochtans heel vroom was, vond een mooie, humane onderbouwing van de waarde van het mensenleven in vergelijking met de sabbat. 'Neem de sabbat in acht, want het is voor jullie een heilige dag', staat er in Exodus 31:14. *Voor jullie*, onderstreepte Rabbi Sjimon ben Menasia (ong. 180 na Chr.): 'De sabbat is aan jullie gegeven, niet jullie aan de sabbat' (Mechilta de-rabbi Jismaël op Ex. 31). Het is niet moeilijk, hierin verwantschap te herkennen met een spreuk van Jezus.

Jezus en de sabbat

Jezus was geen Farizeeër, maar was in denkwijze wel met hen verwant. Zoals vaker in deze serie gezegd is, blijkt dat bijvoorbeeld in het gebruik van gelijkenissen. Wat de sabbat betreft, stelde Jezus de waardigheid van de mens boven de sabbat, maar hij ging daarin verder dan de meeste Farizeeën: de genezingen die hij op de sabbat doet, betreffen geen mensen in levensgevaar. Maar de verklaringen die hij erbij geeft, kunnen zijn Farizeese gesprekspartners toch moeilijk weerspreken. Dit zien wij met name in het evangelie van Lucas: de Farizeeën stonden beschaamd of hadden er niets op te zeggen (Luc. 13:17; 14:6; zie ook 6:11).

Jezus vond in elk geval dat zijn houding niet in strijd was met de wet van Mozes, die ook voor

hem de hoogste norm was. Hij zou wellicht blij zijn geweest met de onderbouwing door Sjimon ben Menasia. Wanneer Farizeeën Jezus in het evangelie van Marcus kritiseren vanwege zijn gedrag op de sabbat, antwoordt hij: *'De sabbat is er voor de mens, niet de mens voor de sabbat'* (Mar. 2:27). Dit was misschien een bekende spreuk in die tijd. Jezus laat er immers een bijzondere uitspraak op volgen: *'Dus is de Mensenzoon heer over de sabbat.'*

Na Jezus

Wie doorleest in Marcus, komt ook de mededeling tegen dat de Farizeeën Jezus willen doden vanwege zijn houding op de sabbat (3:6). Dit moet gezien worden als een later commentaar. Het klopt namelijk geenszins met wat wij elders over de Farizeeën lezen. Nergens wordt ook in het proces tegen Jezus een beschuldiging over de sabbat naar voren gebracht. De opvatting van Jezus komt wel overeen met de latere spreuk van Sjimon ben Menasia. Op dit punt betuigt het evangelie de ouderdom van een opmerkelijke joodse traditie.

Prof. dr. Peter TOMSON, titularis Leerstoel Nieuwe Testament, Judaïca, Patristiek aan de FPG Brussel

Gebedsweek voor de Eenheid van de Christenen

18-25 januari 2009

De tekstboekjes voor de Gebedsweek voor de Eenheid van de Christenen: "In uw hand zullen ze één worden" (Ezechiël 37:17, 19) zijn beschikbaar.

De teksten van dit jaar werden bezorgd door de Kerken van Korea. Geconfronteerd met de scheiding van hun land, hebben de Kerken inspiratie gezocht bij de profiet Ezechiël, die eveneens de tragiek beleefde van een verdeeld land en hunkerde naar de hereniging van zijn volk. Ezechiëls visioen van de twee stukken hout, waarop de namen van het verdeelde oude Israël geschreven stonden en die één worden in Gods hand, roept de verdeeldheid van de christenen voor de geest, alsook de verzoenende kracht van God.

Bestellingen: tel. 02/218.63.77
contact@c-i-b.be

Studiefonds : Ik help een kind

Dit is de naam van het studiefonds van de Coördinatie Kerk en Wereld. Daaruit ontvangen jongeren van de Presbyteriaanse Kerk in Rwanda financiële steun voor hun secundaire studies. Vele donateurs geven al jaren trouw.

Met nieuwe donateurs zijn we erg blij. En met elke eenmalige gift!
Giften kunt u storten op rekeningnummer 125-9302045-30 van Protestantse Solidariteit o.v.v. 'Ik help een kind' (fiscaal attest vanaf 30 Euro)

Contactpersoon:

Jean Lenders

tel. 03-666.24.99

E-mail: ikhelpeenkind@hotmail.com

Ze was trots op haar kerk

Ze was trots op haar kerk, het mooie gebouw op de hoek, waarvan ze iedere week om vijf voor tien stipt met haar rood-verniste wandelstok de drempel overschreed. Ze hield van die liefdevolle, bijna familiale gemeenschap die voor ieder een warm plekje en een kop koffie voorzag. Menig predikant kon haar hart bekoren, sommigen hadden bovendien een uitstraling om u tegen te zeggen. Eén ding kon ze maar niet begrijpen: waarom er niet meer deur aan deur gepredikt werd, waarom de jonge mensen er niet meer van wakker lagen dat er meer moslims dan christenen in de buurt woonden en tenslotte waar het oordeel was gebleven. Alsof ze het in de liefde veilig verbor-gen hadden ingepakt.

Op een gure wintermorgen had een vochtige kou zich in haar lijf genesteld. Met een dikke deken en de lichtjes van de krans van verwachting probeerde ze zichzelf wat moed in te spreken, maar toen zoonlief tegen de middag de toestand van zijn moeder aanschouwde, bezorgde hij haar een warm bed in een luxe ziekenhuiskamer. Dagen gingen voorbij, maar pijn en misselijkheid bleven maar aanhouden. In het begin kwam tot vervelens toe elke vijf minuten een verpleegster met iets dat moest geregeld worden, maar dat was al lang niet meer het geval. Ze behoorde nu tot het cliënteel dat standaard twintig minuten moest wachten, nadat er aan de alarmbel was getrokken. Wat ze voor haar konden doen, als het braken weer kwam opzetten? Als het over was, moest ze even bellen. Konden ze een kuisvrouw sturen.

Ze zou het jammer gevonden hebben, als zo onverwacht – maar wat is onverwacht op vierentachtig jaar? – het einde van haar leven hier zou hebben aangeklopt, maar wat ze nu moest door-maken was erger. Deprimerende gedachten – of flarden, want zelfs denken ging haar niet meer af – en jankend zuchten vulden de kamer, tot een jonge vrouw – het kon haar dochter zijn geweest – in de deuropening verscheen. Of ze mocht binnenkomen. Het was de meest verrassende vraag van de afgelopen dagen. De engel was ook meteen weer weg en kwam terug met een emmer en een dweil. Blijkbaar kende ze haar weg wel in dit zieke gangencomplex.

Ze ging zitten naast de vrouw en ving de geluiden op van de kamer. Ze hielp de vrouw rechtop te zitten. Ongelofelijk welk sterk gebaar. De bijbel klein formaat bleef in het donker vak van de handtas zitten. Het was ook niet omdat - “uw geloof heeft u gered” - de vrouw zich beter voelde en het oordeel kwam ook niet voorbij. Maar “Ik ben er voor U” was langs geweest. De krans van verwachting was thuisgebleven, maar de lichtjes van hoop hadden zich in haar ogen geplant.

mevr.ds. Katelijne DEPOORTERE, predikant te Antwerpen-Zuid.

Faculteit voor Protestantse Godgeleerdheid

Eerste prijs essaywedstrijd

Onze studente Eefje van der Linden heeft de eerste prijs gewonnen van een essaywedstrijd georganiseerd door de Nederlandse Stichting Oikos, die zich inzet voor een geloofwaardige economie. De opdracht was, een essay te schrijven over de verantwoordelijkheid van de

kerken op dit gebied. Beoogde deelnemers waren studenten aan universiteiten en in hoger beroeps-onderwijs. De titel van het essay van mevr. van der Linden was: *«Voedselvoorschriften: een appel voor een duurzame en leefbare wereld? leviticus 11 als voorbeeld»*. De Stichting vond dat zij *«een mooie en originele bijdrage aan het debat»* had geleverd en waardeerde haar kennis van zaken. Aan de prijs is ook een beloning van 1000 euro verbonden. Wij feliciteren de winnares van harte!

Discussieavond 60 jaar Israël

De aangekondigde discussieavond gaat wel door, maar niet op 9 december. Die datum bleek achteraf ongunstig te vallen omdat het een islamitische feestdag is. De datum wordt nu eind januari of begin februari. Voor nader bericht zie de website van de FPG.

Bestuur FPG

De Raad van Bestuur en de Academische Raad werken momenteel een nieuwe vorm van besturen uit, nu prof. Rudy Van Moere de taak van rector toch niet aanvaard heeft. De Franstalige decaan blijft aanspreekbaar voor zijn afdeling, de Nederlandstalige idem, terwijl de fungerend voorzitter van de Academische Raad (ondergetekende) in overleg met de Raad van Bestuur voor het beheer van het gebouw verantwoordelijk is.

Prof. Peter TOMSON

Informatie

- op de website <http://protestafac.ac.be>;
- bij de decaan, prof. Peter Tomson (02/527.03.08 of +31/878.767.957, pjtomson@evonet.be);
- bij de secretaresse, mw. Anne Joué (02/735.67.46, info@protestafac.ac.be).

Tentoonstelling : Heilig Vuur

in de Nieuwe Kerk, Amsterdam: tentoonstelling te bezoeken van 13 december 2008 tot en met 19 april 2009.

Het gaat om een tentoonstelling over spiritualiteit in de moderne en actuele kunst met topstukken uit het Stedelijk Museum van Amsterdam, dat tijdelijk gesloten wordt.

Info: <http://www.nieuwekerk.nl/nl/index.htm>

De Evangeliekerk-VPKB Dendermonde

heeft een vacature voor
een voltijds predikant (m/v)

Wij zoeken iemand die

- een predikantsopleiding op universitair niveau afgerond heeft;
- vanuit een levende relatie met God de bijbel kan uitleggen en toepassen op het leven van vandaag;
- bij voorkeur enige ervaring heeft als gemeentepredikant;
- bereid en in staat is om het jeugdwerk verder uit te bouwen;
- bereid is om samen met de gemeenteleden de samenkomsten kleurrijk en creatief in te vullen.

Hij/zij kan rekenen op de samenwerking met een enthousiaste groep mensen uit alle geledingen van onze multiculturele gemeente.

Hij/zij kan rekenen op een wedde van tweede predikant zoals vastgesteld in het wettelijk barema, aangevuld met een woon- en onkostenvergoeding.

Het kerkgebouw ligt in het centrum van Dendermonde, een provinciestadje tussen Brussel, Gent en Antwerpen.

Nadere inlichtingen bij de scriba van de Kerkenraad: Chris De Pauw, tel. 052/33.00.09 of per e-mail : evangeliekerkdendermonde@hotmail.com

Sollicitaties per brief: Evangeliekerk - VPKB Dendermonde
t.a.v. de Kerkenraad
Lindanusstraat 2
9200 Dendermonde

Protestantse Radio- & TV-uitzendingen

Programma-Informatie december 2008

Radio:

VRT/Radio 1

op woensdag omstreeks 20.03u.

Productie Frank MARIVOET

10 december Bij de tijd : Advent
Wat valt er te verwachten ?
ds. T. Schouten

24 december Kerstwake :
Emmanuël, God-met-ons

TV-Erediensten:

VRT op "één" om 10.00u.

productie Lena Demeester

25 december Eurovisiekerkdienst vanuit
Italië
Vertaling en begeleiding :
Frank Marivoet

Contact: Frank Marivoet,
C. Meunierstraat 85/0002, 3000 Leuven

Website: <http://www.vpkb.be/pro>

Kerken in België

Bent u met vakantie of op weekend in België en wenst u graag een kerkdienst bij te wonen, surf dan naar onze website www.arpee.be waar u onder het kopje "Adressen" voor "Kerken" kiest. Er zijn verscheidene zoekmogelijkheden : per provincie, per taal, per denominatie, per postnummer of op naam van de Kerk. U vindt er ook een lijst van alle kerken in België, die behoren tot de Administratie Raad voor de Protestants-Evangelse Eredienst.

Colofon

Verantwoordelijke uitgever

Dr. Guy Liagre

Redactieteam

Judith van Vooren
Bea Smetryns-Baetens
Ernst Veen
Dick Wursten

Redactieadres:

Marsveldstraat 5 - 1050 Brussel
tel.: +32-(0)2-511 44 71
fax.: +32-(0)2-511 28 90
E-mail: kerkmozaiek@vpkb.be

Web-site Internet:

<http://www.protestanet.be/VPKB>

Prijzen Kerkmozaïek

- Individueel abonnement: 15,00 Euro
- Groepsabonnement: 12,50 Euro
(vanaf minimum
5 exemplaren naar éénzelfde adres)
- Steunabonnement: 20,00 Euro

Storten

kan op rekeningnummer 068-0715800-64 van de Verenigde Protestantse Kerk in België,
Marsveldstraat 5, 1050 Brussel.
IBAN BE29 0680 7158 0064
BIC GKCCBEBB

De redactie behoudt zich het recht voor om bepaalde artikelen niet te publiceren, indien nodig in te korten en/of redactioneel te bewerken. Zij is niet verantwoordelijk voor de inhoud van de artikelen en slechts ten dele voor de stijl.

Organisaties en tijdschriften, niet behorend tot de VPKB, die artikelen uit het maandblad Kerkmozaïek geheel of gedeeltelijk wensen over te nemen of te bewerken, dienen dit schriftelijk aan te vragen op het redactieadres.

Sluitingsdatum volgende

Kerkmozaïek : 12 december 2008